Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Bréfa- og málasafn Benedikts Sveinssonar 1911-1925, fyrri hluti

Bjarni Benediktsson – Benedikt Sveinsson – Hrafl um Grænland – Ýmsar ritgerðir – Einhyrna – Soffanías Guðmundsson – Fjórar dýrasögur – Sigurður Guðmundsson – Handrit

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Benediktarskjöl
Askja 5-14, Örk 5

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hraðfl um Grænland

Hr. Manna
utanríkis

Fréttapk to

8. -

9. - -

10. Fyrirspurn til ríkisstjórnarinnar um starfsemi erlendra vátryggingarfjelaga hjer á landi (514); hvort leyfð skuli.

11. Till. til þál. um vantraust á núverandi landsstjórn (520); hvernig ræða skuli.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1.

Öllum er nokkurt kunnugt um deilur þær einar miklu, er hafa um nokkur ár milli Norðmanna og Dana um réttarstöðu Grænlands.

Deilur þessar hófust alvarlega eftir fór konungs vors til Grænlands sumarið 1921, þá er hann lýsti yfirráðum Dana yfir öllu landinu. Ekkjum áður höfðu fulltrúar Dana viðurkent jafnréttis Íslendinga til veiða við Grænland og síðan hafa þeir gert bráðabirgðasamning við Norðmenn um réttindi til aðsetrs og veiða á Austur-Grænlandi.

Þótt margt og mikið hafi verið rætt um réttarstöðu Grænlands nú um hríð á Norðurlöndum, og af öllum kappi, þá hafa Íslendingar sehið hjá þessum málum hingað til – ekkert lagt opinberlega til málanna, nema það um undirskrift á bréfi er þeir ~~[illegible]~~ er þeim kynt, á sama, að það sé ~~[illegible]~~ óskylt mál, heldur liggja til þess aðrar ástæður.

Stöðu sjálfra vor hefir verið svo háttað, at vér höfum fyrrum þurft að leita ~~[illegible]~~ réttar sjálfra vor og fullra yfirráða í landi vora. – Nú, er vér höfum

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Má ekki gleyma því að ~~[illegible]~~.

Einkum vantar fann landið á Kanadi á þrem árum áður hann kom heim til Íslands og hvatti menn til þess að sigla ~~[illegible]~~ byggja landið.

loks fengið viðurkent fullveldi vort, höfum vér náð nokkru fari á at leita annars þess réttar vors, er oss var áður með öllu fyrirmunat og í salti hefir legið.

Jafnframt þeim alburðum, deilum og umræðum er orðið hafa um Grænlandi milli frændþjóða vorra á Norðurlöndum hefir ~~er~~ at eins vaknað áhugi Íslendinga á Grænlands-málum, miklu meiri en áður hefir verið. – Er þess og at Íslendingar ~~eru~~ þykjist fullfull von, ~~at svo er~~ og þegar talin komleg ~~eigi þeir~~ ~~hlut at máli en rök þau~~, er að þar liggja ~~verða~~ verða sig nákomnir þessum ~~þá verða ekki greind~~ ~~annar en~~ málum, at þeir megi eigi hi langþau, sem ~~allan er hann~~ eiga. Grænland liggur næst Íslandi allra fra Norðr-álfulanda. Grænland fanst og byggðist frá Íslandi, af íslenzkum þegnum og íslenzk nýlenda stóð þar um 500 ár.

Þótt hafið væri forðótt milli Íslands og Grænlands ~~landanna~~, þann tíma, var þó

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Flutta mátt sér íslenzka siði og lög.

3/

viðskiptasamband milli landanna um langan aldur, – alt þar til er ~~[illegible]~~ þ. konungar bönnuðu siglingar á milli- og jafnvel lengur svo að Íslendingar settu stundum afarkostum, ef þeir fóru til Grænlands. Þingið í Görðum í Einarsfirði (Igaliko) samþykkti ~~[illegible]~~ að samþykkt vorþinginu hér á landi og í Grænlandi gengu íslenzk lög. Þessu til sönnunar er ýmsir staðir í Grágás, þar sem ~~[illegible]~~ ákvæði eru um þá menn, sem eru hér á landi eða í öðrum löguð sbr. Víðpláda (Staðarhólsbók) ~~[illegible]~~

„Ef maðr verðr sekr á Grænalandi ok er hverr þeira manna sekr hér er þar er sekr. En svá skal hér sækja um björg eins sekja manns, er út þar varð sekr fullri sekð, sem hann yrði hér sekr á vár þingi, þar til er dagr er til sekðar hans á [illegible]

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

4)

Grænland hefir og verið talin nýlenda Íslands að fornu og er alment nefnt svo í ritum, útlendum sem innlendum fram á síðustu tíma.

Nýlendu-samband getur verið mjög mörgvíslegt og þótt það sé harðla lausleg. getur það þó verið traust og haldgott – ~~oftar~~ ~~á stundum~~ skilningi þeirrar þjóðar, sem nú er ríkust í heimi og mest hefir við nýlendumál fengizt. – En út í það fer ég nú eigi frekara.

Bókmentir Íslendinga bera þess ljóst, hverju þeir töldu landið nákomið sér. Ari Þorgilsson inn fróði ritar heilan kapítula um fund og byggíng Grænlands í itt örskutta ágrip Íslandssögu, – Íslendinga-bók, ~~sem~~ alls er 10 kapítular. Eins telja Landnámabækur Íslands ágrip landnáma í Grænlandi – þeir fóstu og í letur sögu Eiríks rauða og aðra merka atburði vestur þar, ritaðu þeir sögur um ríkismálefni þessa, kirkmál..

en það eru Englendingar. Vil ég í þessu sambandi minnast á greinir dr. Jóns Stefánssonar, er fyrir skemstu hafa birzt hér í blaðinu.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

× fullveldi Grænlands –

× að Grænland hafi verið nýlenda frá Íslandi á þessu tíma-bili.

5. skrá, bæjatölu o. s. frv. Í þessu felst at úon eigi konungur um stjórnskipulag landsins, en hefir, hvíla á slíkri tilgátu, er ætlast er til, að Grænlendinga hafi gengist á hönd Hákoni gamla Noregskonungi 1261 – hafa sungið trúnaðarheit fyrir hönd konungs – en þetta sannar ekkert um stjórnarlegt sjálfstæði eða fullveldi þess Grænlands. Gaðorðin íslenzku komu sama konungi í hendur á ýmsum árum þessa tímabils, – en á þeim árum, er „gamli sáttmáli" var gerr, hafðist hér við Ólafur Grænlendinga-biskup (1262–1264) og kom hann hingað utan af Grænlandi. Þessir verðr varla með vissum hrundið. +

En hvenær glataðist þá um forna réttur Íslands til þessarar nýlendu?

Það er einnitt (eitt hafðr) efni þeirrar rannsóknar, sem hér er um tilraun ~~til~~ at svara þeirri spurning.

Nýlendan týndist og eyddist fyrir samsiningarof konunga, siglingabann þeirra til annarra manna og fullkomið siglingaleysi af sjálfra þeirra hálfu.

Hvaðan þessar „ráðstafanir" konunganna hafa svift Ísland fornum rétti sínum til Grænlands?

Þá þarf og að athuga breytingar þær, sem urðu á ríkjaskipun Norðurlanda 1814 og afskipti og áhrifum Dana síðr á Grænlandi, þótt þeim hvorki

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

xx og nokkur áhugi er einnig vaknaður hér í landi til framkvæmda í sömu átt.

6/ lakum landsins komi heim við alþjóðarétt o. s. frv. ~~xxxx~~.

Þá er að líta á það, hvort hér sé einungis um rökleg réttindi af hálfu Íslendinga að ræða, er eigi skiptir neinu um hagsmuni vora í framkvæmd.

Skoðanir manna eru að vísu allmjög skiptar um kosti Grænlands á sjó og landi og hagsmuni þá, er Íslendingar mundu hafa þangað að sækja.

Engi vafi er þó á því, að veiðiskapur má vera mikill við Grænland. Nýjasta dæmi er reynslu-för Norðmanna til Austur Grænlands í fyrra. Danir, sem vóru þar í sama mund, undruðust fiskigengd þá, er þar var.

Nú er í ráði, ~~sagt~~, að 40 skip fari ~~frá~~ þangað frá Noregi og Færeyjum til veiða í sumar ~~xx~~ ~~Íslendingar hafa~~ Íslenzkt fiskifélag ~~á Íslandi~~ á Íslandi í Reykjavík var í vetur skorað á Alþingi að veita 50000 kr. til tveggja skipa frá Íslandi, er ~~x~~ reyna skyldi veiðar við Grænland í sumar, en það mál hefir ~~hefir~~ eigi komizt lengra.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

7/ Á hinum bæjunum hefir það margoft verið tekið fram í ræðu og riti, – meðal annars í Alþýðublaðinu –, að einkar-hagkvæmt mætti verða að stunda veiðar við Grænland á íslenzkum bátum um hásumar-tímann, þegar hér er hægt um afla. ~~Kæmi sér þá vel, að hafa~~ ~~á annar vegi~~ En hvar er réttur vor hér þessum hlunnindum? Er eigi „öll sund lokuð", – harðlega lokuð og læst þeim þjóð, sem fyrst fann og byggði landið, hafði mundi að hagnýta sér það og liggur þó nærri?

Ríkisþing Dana setti lög í vetur um bann gegn fiskveiðum í landhelgi Grænlands og strýkur sektar-ákvæði, þar bann þetta tíg allra nema Skrælingja og þeirra, sem eru í þjónustu kaupmanna-innar. Náttmann

~~Náttmenn~~ Náttmenn hafa og sett lög í vetur ~~um~~ – eða hafa með höndum – um athafnir Náttmanna á Austur-Grænlandi.

Það er þó með öllu tíma tíg komnum

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Kosin mi þegar hér á fundi og munum afhenda þeirri nefnd það sem einkanefndin hefir samandregið ~~og (hefir frá~~ af gögnum og hefir hún málanna að leggja. – Tilætlun vor er, að nefndin starfi á lokum ákjósanlegasta kosningafyrirkomulag.

Ég vil ~~hér~~ taka það skýrt fram fyrir hönd einkanefndarinnar, að vér teljum mál þetta alþjóðarmál, Íslendinga, en alls engi flokksmál, jafnvel þótt skoðanir kunni að vera – eða verða – nokkuð mismunandi um einstök atriði þess – hvort sem niðurstaða rannsókna verður að lokum einhver.

Vil ég þyðinni það hold og gagnvænlegt að hafa ~~vér~~ ~~vér~~ stór og göfugleg mál ~~mál~~ fyrir stafni, þau er tengt geti saman krafta og eflt sjálfstæðis-þrek og þjóðernis-hennar. Hog er hl, sem kostar og sundurdreifir.

Ég hefi þegar drepið á verkaskipun nefndarinnar. Það er í stuttu máli: að rannsaka alla réttarstöðu Grænlands á fornu og nýju, einu og fjölþætt gremi.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Á sögu Grænlands um
600 ár undir saman vit
sögu heimalandsins, Íslands
í sögnum og ljóðum
Skáldsögur undir Jökli
Samlanna í kvæðum,
Sagnamaðr í Íslandi:
Jafnvel flétta um í dýrasta
ljóð haustsins, sem hér er,
Coll regnes af Sæm. Edd.
Landnámabók ásfr.

Á íslensk tollmál

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

ÚTVEGSBANKI ÍSLANDS H/F

Lampykkur:

Pr. 193

Reykjavík, ... 193

Kr.

Hinn ..... 193 greiðið þér mér undirrituðum eða þeim, sem ég visa til, þennan einrilaða víxil minn með

Herra .....

.....

Víxillinn greiðist í Útvegsbanka Íslands h.f.,

Reykjavík

.....

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

at því er Ísland varðar, eða
bæði „formetaðr" og nýlendur
landsins í sambandi við ríkjandi
réttarlengmyndir nútímans.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Samnað alþingi 1919.

Á 2. fundi í Sp., þriðjudaginn 23. sept., var lekið til meðferðar:

× × ×

7. Danek-íslenzk ráðgjafarnefnd.

Á sama fundi var lekin til meðferðar

Kosning hins íslenzka hluta hinnar danskíslenzku ráðgjafarnefndar, samkv. 1. gr. tilskipunar 28. maí 1919, til 30. nóv. 1926.

Forsætisráðherra (J.M.): Á að kjósa jafna tölu Íslb. og D., minst 3, með 4 úr hverri átt. Í Danm. nú 4 fl. og því „réttara að vér kjósum 4 menn, í stað þriggja, einn úr Slésvík til bráðabirgða".

„Viðaukatillaga er þat á veldi meiri hluta þingsins at ákveða, hvor tilan verðr lekin, og vil eg biðja bæstv. forseta at leita atkv. hv. þm. um þat, hvort kjósa skuli 3 eða 4."

Till. um at hafa nefndarmenn 4 feld með meiri hl. atkv.

Þriggja manna nefnd þá sjálfkjörin.

Hlutfallskosning ósk. fór fram

Utanríkismál — „mótte kosti mörk utanríkismál" — Ákv. ekki at ákveða tölu í fundi.

Borgarskjalasafn Ljósmyndasafn Reykjavíkur © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Nd. **346. Tillaga**

til þingsályktunar um sameining póststöðva og simstöðva.

Flutningsm.: Magnús Torfason og Tryggvi Þórhallsson.

Neðri deild Alþingis ályktar að skora á stjórnina að láta rannsaka, að hve miklu leyti unt muni vera að sameina rekstur síma og pósts.

Greinargerð:

Erlendis eru slík mál sameinuð, almenningi til hagræðis og til sparnaðar á mannahaldi. Er eigi ósennilegt, að þessu megi koma við hjer á landi, frekar en verið hefir.

5. fundur.

D A G S K R Á

SAMEINAÐS ALÞINGIS mánudaginn 11.maí 1925, kl.10 árdegis.

1.Till.til þál. um skipun nefndar til að rannsaka rjettarstöðu Grænlands gagnvart Íslandi (498); ein umr.

2. - - - - steinolíuverslunina (493); ein umr.

3. - - - - póstmál í Vestur-Skaftafellssýslu (501); ein umr.

Vit 7.

Mjög leikur á tveim tungum um atvinnu-kosti á Grænlandi. Þó vita menn, að þar eru málmar í jörðu og náma-gröftur nokkur reiknaður. Kol eru þar á sumum stöðum. Í Landbúnaður var þar allmikill meðan Íslendingar sátu landið. Útigangur er mikill og góður. Hefir þróast ágætlega fé það, er þangað var flutt frá Íslandi fyrir nokkrum árum og lifað hefir á útigangi.

Blaðið „Dimmalætting" bollaleggur um það fyrir skemstu, að Færeyingar byggji landið, flytji þangað sauðfé úr eyjunum.

Sigurður Sigurðsson búnaðarmálafulltrúi, sem komið hefir til Grænlands, og þekkt þar um, – af eigin um hávetur – hefir á fundi Búnaðarbanda-sinni til þess að hverfa til Grænl.

Landsbókasafn Íslands © Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

– menn hafa látið málið-hi
sín taka í blöðum, svo sem
fyrst og fremst ~~Ber~~ Einar skáld
Benediktsson, er allra manna
hefir best hefir lagt
hi[illegible] þessara mála.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

(Þriðjudagur 5.maí)

68.fundur.

D A G S K R Á

EFRI DEILDAR Alþingis þriðjudaginn 5.maí 1925, kl.1 miðdegis.

1.Frv.til l. um afnám laga nr.30,20.júní 1923,um breyting á lögum nr.56,10.nóv.1913 (Herpinótaveiði) (354,n.438); 2.umr. (Ef leyft verður).

2. - - - - mannanöfn (437); 1.umr. (Ef leyft verður).

3. - - fjárlaga fyrir árið 1926 (416,433,447,449,456); 3.umr.

72.fundur.

D A G S K R Á

NEDRI DEILDAR Alþingis þriðjudaginn 5.maí 1925, kl.1 miðdegis.

1.Till.til þál. um endurskoðun laga um skipströnd (421); ein umr.

2.Frv.til l. um varalögreglu (stjfrv.33,n.319 og 363); 2.umr.

3.Till.til þál. um einkasölu ríkisins á steinolíu (433); hvernig ræða skuli.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

/ að stunda þar landbúnað, af því er „National Tidende" sleýtt frá í vetur. — Verðist þá, sem Íslendingar hefði þar og eftir nokkrum að sleppast, því að bingað til er þeir einu fjótin, sem hefir sýnt, að hún ~~gæti~~ gæti rekið biskup á Grænlandi og sakir stríðhátta lítilegræti hi þess, að kunna engan beztu tak á verkum þar um gagn og gæði landsins skal nú annars ótalat.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

74. fundur.

D A G S K R Á

EFRI DEILDAR Alþingis mánudaginn 11. maí 1925, kl. 1 miðdegis.

1. Frv. til l. um breyting á lögum nr. 41, 27. júní 1921, um breyting á 1. gr. tollaga nr. 54, 11. júlí 1911, og viðauka við þau lög (372); frh. 3. umr.

2. - - - - breyting á lögum nr. 40, 19. júní 1922, um atvinnu við siglingar (485); ein umr.

3. - - - - breyting á lögum nr. 38, 3. nóv. 1915, um kosningar til Alþingis (413, 401); 2. umr.

4. - - - - sjerleyfi til þess að reka útvarp (broadcasting á Íslandi (455, n. 490); 2. umr.

5. Till. til þál. um skattskýrslur (500); hvernig ræða skuli.

---

77. fundur.

D A G S K R Á

NEÐRI DEILDAR Alþingis mánudaginn 11. maí 1925, kl. 1 miðdegis.

1. Frv. til l. um breyting á 33. gr. laga nr. 71, 28. nóv. 1919, um laun embættismanna (496); ein umr.

2. - - - - framlenging á gildi laga nr. 3, 1. apríl 1924, um bráðabirgðaverðtoll á nokkrum vörutegundum, og breyting á þeim lögum (512); ein umr.

3. - - fjárlaga fyrir árið 1926 (469, 482, 486, 492, 495, 502, 504, 515); frh. einnar umr.

4. Till. til þál. um skipun milliþinganefndar til þess að íhuga, hvernig seðlaútgáfu ríkisins skuli komið fyrir, og aðra bankalöggjöf landsins (464); síðari umr.

5. Frv. til l. um Ræktunarsjóð Íslands (487, sbr. 394, 510); ein umr.

6. - - - - breyting á og viðauka við lög nr. 7, 4. maí 1922 (Seðlaútgáfa) (459); 2. umr.

7. Till. til þál. um skipun nefndar í milliþinganefndar í strandferðamálinu (477); ein umr.

8. - - - um að skora á ríkisstjórnina að útvega skýrslur um kjör þau, er útvegsmenn verða að sæta í helstu verstöðum (489); ein umr.

9. - - - um löggildingu mælitækja og vogaráhalda (506); hvernig ræða skuli.

10. Fyrirspurn til ríkisstjórnarinnar um starfsemi erlendra vátryggingarfjelaga hjer á landi (514); hvort leyfð skuli.

11. Till. til þál. um vantraust á núverandi landsstjórn (520); hvernig ræða skuli.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

að Alþingi Íslendinga taki allt Grönlandsmálið til rækilegrar athugunar.

~~Síðasta~~ Alþingi setti þriggja manna nefnd á einkafundi í þinglok í fyrra til þess að kynna sér og ræmdaka þessi mál. Nefndinni hefir orðið nokkuð örðugt um aðdrætti nauðsynlegra rita og upplýsinga, því að þörfin er lítt kostuð hér í landinu. Hefir starfið orðið miklu borsóttara fyrir þá sök, að nefndin var ekki opinberlega skipuð. Hefir hún því eigi lokið starfi sínu. ~~Er mundi þeir hafa gein fyrir þá~~

~~Hafa~~ Nefndarmenn nú orðið ásátt um að flytja tillögu þá um skipun nýrrar nefndar samkv. þingskjölum, sem hér kemur fram á þingskjali 498.

Ætlumst vér til, að nefnd þessi verði

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Sænska ullarmálið: Svenin, Aftur hestakaup Aðal.
K. máðist ekki með málaflm. Hvor stjórn leggur fram sinn mál-
stað. Nefndarál. skilað fyrirl. sumars.

Krafa frá norska stj. á síldartunnutolli frá 1919. Lagður í
hár tunnutollur til verndar. Samp. gr. eitthv. um 80 þús. Tollur
inn hafði gefist á annat 100 þús. kr. — N. Stj. safnaði skýrslum,
kröfur frá yfir 200 skipum, uppá meir en 300000 kr. Afnumið hér
1925. Félagið hafði lagt tunnur á land.

Gerðardómsmálið milli Norðurlanda-ríkja. Bréf frá Sv. B.
jún. 1924. — Stórþ. samþ. í febr. 1927. „er ekki hægt að bíða þó
lengur". — „Standa með hinum Norðurlöndunum". „Leggja lóð í
vogarskálina."

Stjórninni þykir ekki rétt, að inn á þessa braut sé farið nema
alþingi sé til kvatt.

Bkv.
Bjarni. um tunnutollinn. Norðmenn hefði grætt á honum.
J. Bald.
Þorl. Jónsson.

—

J. B. Viðmæli frá hálfu Dana. Rætt á lokuðum fundi. Felt. Vegna
þess, er ekki vænt, ætlar til vegna afstöðu flokka hér.
Komum fram „mjög einbeittir". Sendiherra beðinn
at þrýsta efnis. Stjórnin mú með því vegna breyttra
ástæðna.

Conservative gera kröfu. — Ef ekki fjölgað gengur
Arup úr nefndinni. Radikale.
Viljum ekki missa próf. Arup úr nefndinni. Ætlar, at
láta fl. njóta þess. — Erum á ferðinni samningum
um at skila fornsgripum og skjölum. Á vegum nefnd-
arinnar. Nefnd: Verði g. Arup. — Allt af komum
upp í bögl úr.
Annars svo um nefndina: hvort þingið um sig
geti ráðið því, at nefndarm. sé 8. — Ef annathvort
kjós 4. þá hitt réttt til þess. Ekk „mjög einbeittir".
Korning í nefndina.

Óskið stj. byggjast ekki í sj. sér á því at efla eða
auka n. — xx till. til Arup — sátt svo fæð af hálfu
Dana.

Jónes: Fjölga í nefndinni.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þessar nitgerðir studar
til birtingar; en
komu ekki út.

[illegible] einnum nefið til að na sjón var vs mótunu
og sýna okkur að hún væri lifandi, sem hún reynd-
ar þurfti þó ekki, því að við sáum greini lega andar-
drátinn. „Þrian hlýtur að vera veik," sögðum við
hver við annan, „að hún skuli ekki reyna að fljúga,
eða ~~[illegible]~~ „eða" hún eje vengbrotin."

Síðan preifuðum viðum báða vengi, en gátum ekki
annað fundið, en þeir vörú heilir. Okkur kom samt
í hug að reyna að gera hana að „alifugli" og geng-
um af því allir í burtu til að afla henni fæðu.
Sumir fóru til tjarnar, sem var þar skamt frá,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Einhyrna.

Það var einn vordag í blíðskaparveðri
eftir sauðburð, að veðr var að smala
heima hjá mér til réjingar, eins
og víða annarstaðar. Þá mætti
ég piltum af næsta bæ, sem
kom með nokkrar kindur með
sér, sem húsmóðir mín átti.
Þegar menirnir komu fannst
mér ég eftir því, að í höfunum,
sem þeir komu með, var einhyrnd
ær, sem átti tvö lömb, en var ekki
méðnemia annað þeirra og var
orð á sjá, að hún var nýbúin að týna
hinu, en því var ekkert skeytt
og var allt sjá rekið heim og farið að
vija ~~er~~ Var þá vágjört þegar þjónn
varð sleptt að fara til mammama,
sem kom með kindurnar og þaðast
af þeim um hið týnda lamb.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Nú vorum allir ad þrýja af kappi
og var ~~fullt kl.~~ kl. orðið um miðdag; þá var
fjemu sleppt og áttu ærnar ad baka
lömbin á meðan verið var
ad borða miðdagsverð. Nú fór
klukkustund til matar og var
þá farið á eftir ad hyggja ad fjenu,
en þá sást hvergi Einhyrna.

Nú fór eg af stað ad leita ad lambinu
heimar, en þegar þeg var kominn svo
~~langt ~~ sem stekkjarveg ~~ad gotta kallsperg~~ ad heimanu,
sje þeg hvar ein ær med lambi kemur
klaufandi á möli mjer og ber sig
mjög illa, en þegar þeg nálgad ist
hana, sá þeg, ad þad var Einhyrna.
Hún mun hafa munad eftir, hvar
lambid var eftir og klaufid strax
af stad þegar henni var sleppt út
og var þurinni farna komin med
barnid sitt, en ekki biadi hún
á sprettinum fyrsta hún var búin
ad finna þad sem eftir var heima.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

fá staðnæmtist hinn og lofaði þeim
báðum að sjúga og fór svo sjálf að bíta,
en börnin kenndu lögðust báði til
hvildar á sömu þúfunni.
Nú fanst um víðar leitt þessarar
vottu þar sem hinn mátti meira
að leita að því lambinu, sem
meiri var hætta búin, en því sem
heima var. Jag hugsaði mjer að
gleima ekki þessu atviki, því mjer
fanst það þess vert að senda það
Dýravinunum.
Af þessu dæmi má líka sjá, hve
móðurástin er sterk hjá
dýrunum.

Þorfinnur Guðmundsson
frá Bóndhól

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Fjórar dýrasögur.

Krían.

Það var einn bjartan og hlýjan vordag 1912, að jeg ásamt nokkrum félögum mínum, sá hvar kjói elti krían og lék hana hart. Það gekk svo nokkra stund, að ekki sást, hvort myndi bera hærri hlut, uns krían fjell til jarðar. Þá hlupum við drengir þangað, sem krían lá, er var skamt frá okkur. Þegar við komum til kríunnar flaug hún upp, en kjóinn, sem sat þar nálægt tók þegar að elta hana á ný; en brátt lauk svo, að krían fjell aftur og ætlaði kjóinn þá að ráðast á hana, en viðrákum hann í burtu og stönsuðum við, til að sjá, hvort krían flygi upp, en hún sat kyrr. Þá tókum við hana og bárum heim, lögðum hana síðan í körfu og höfðum mot undir henni á körfu-botninum.
Körfuna lögðum við standa úti á heygarðsveggnum, með því að við hjeldum, að útiloftið ætti betur við kríuna, en þó við hefðum látið hana vera í hlöðunni, eða farið með hana inn til fólksins.

Svo stóðum við nokkra stund hjá körfunni og horfðum á kríuna, sem kúrði sig niður í mottið og kreiptir einstökum sinnum nefið til aðná sjer í bar úr mottinu og sýna okkur að hún væri lifandi, sem hún reyndar þurfti þó ekki, því að við sáum greini lega andardráttinn. „Krían hlýtur að vera veik", sögðum við hver við annan, „að hún skuli ekki reyna að fljúga, eða „eða" hvað hún sje vængbrotin."

Síðan þreifuðum viðum báða vængi, en gátum ekki annað fundið, en þeir væru heilir. Okkur kom samt í hug að reyna að gera hana að „alifugli" og gengum af því allir í burtu til að afla henni fæðu.
Sumir fóru til fjárhúsanna, sem var þar skamt frá,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

í þeim erindum að veiða „hornáli" Kriunni til matar, en aðrir fóru inn til fólksins, að segja því affundi okkar og fá hjá því korn í veisluna.

Nú var alt til búið og fórum við allir saman til Kórfunnar, en bræðir heldur en ekki í brún þegar Kriuan var á horfin. Ekki vitum við, hvað þessu skyndilega hvarfi hefir valdið, en gjörum helst ráð, að ekkert hafi gengið að Kriunni nema vræðsla og þreyta, sem hafi hvorfið þegar við vikum í burt, en Kriuna höfum við aldrei sjeð síðan, enda var hún ómerkt.

Svartprösturinn.

Það var veturinn 1916–'17 að nokkrir „svartprestir" kunu að banem Skrönd í Meðallandi og hjeldu sig þar.

Snemma vetrarins gerði mikinn byl, svo snjó-fönnin var upp yfir mið þil á bæjarhúsunum. Skaflinn var holaður innan og búinn úr honum nokkurskonar „forskáli", til að ganga í vestur í „fjósið", sem er vestast í húsaröðinni.

Þegar snjórinn hafði hulið jörðina, þá söfnuðust prestsnior heim, og að „forskála" dyrunum. Þeim var þar gefið, en þrátt fyrir það fjellu þeir, smátt og smátt, þar til ekki var nema einn eftir. Hann tók vel við fæðunni og varð auð sjáanlega gott af, því að hann var skrýkinn á fitrið og bubbinn. Prösturinn þessi færði sig upp á skaftið og fjekk sér matinn sinn inn í snjó skálanum og sat þar japnan á daginn þegar kalt var, og ólíkt var forskáli þessi náttúrustaður hans.

Hænsnin, sem voru í „fjósunum", fóru oft út í „forskálann" og fengu þar stundum matinn sinn og þá kom líka Svartprösturinn og fór að borða með þeim, og svo jókst kunningskapur prestarins og hans-anna, að hann fór inn í „fjósið" með þeim (og svo)

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og sat þar langa tíma. Hann fekk upp á sitkastið altaf matinn sinn með þeim og negti hans aldsjáan lega vel; hann var ekkert hræddur við þau, heldur vappaði með þeim eins og ungi þeirra, nema hvað hann var lángtum lipur-ari í öllum hreifingum, og ótarnið annað.

Þegar tíðin batnaði útúr nýárinu og „forskálinn datt, fór „svartprósturinn, en þegar harðnaði á seinna, kom hann aftur og tók sig með „hænunum" á ný.

Svona gekk það allan veturinn; þegar á leitti hvarf litli prósturinn, en þegar á harðnaði þá kom hann og settist að með hænunum. En þegar sumarið og sólarn kom, þá fór prósturinn okkar eithvað í burtu, til að afla sjer sjálfur fæðu. Í vetur höfum við vonast eftir honum, en hann hefir ekki látið sjá sig.

Snati.

Snati var fæddur á Sóndum í Meðallandi, skömmu eftir mikið hunda fár. Hann var ungur látinn að Landa-seli, í sömu sveit, og dafnaði þar vel, enda var vel með hann farið að öllu leyti. Snati sýndi enemma mikla vitsmuni og bar fyrst á þeim þannig, að hann vildi bera ýmsa hluti, en fólkið í Landaseli tók þessu betur en margir aðrir og fór að senda litla hundinn með knykl-la og annað smávegis á milli sín, um loftið.[a]
Snati var svartur að lit, í meðalagi stór og fjörlegur, hnar-reistur með hringað skott, en skófn lag hans sýndi, að hann var kynblendingur.

Þegar Snati stækkaði, fór hann út í heygarðinn með húsbónda sínum, og sat þar hjá honum með leikjum og vina látum og svo var hann þéttlyndur, að hann hlaut að mýkja skap gamla mansins, sem búsáhyggj-urnar lögðust svo þungt á. En þegar fjeð kom heim-undir, stökk Snati upp á heygarðs vegginn og gelti, en þá þaut fjeð aftur á haga na, því að það hafði ekki

[a] Hundar voru víða hafðir á loftinu hjá fólkinu og svo var með Snata.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

hegrt hund gelta i langan tíma, en þegar fjeð fór að venjast geltinu á heygarðshorninu, hætti það að fara, en þá var Snati litli sendur og þá náði það til að hljóða. Ekki leið á löngu áður en Snati rak sjálfur fjeð óumbeðinn og hafði dángreind á því, hvenær skyldi reka það og hvenær ekki, eftir því sem tíðið var á daginn.

Brátt fór Snati að læra fleira, en sníast fyrir fólkið á loftinu og reka fjeð; honum var gefin nýmjólk á hverjum náli, en bollinn hans stóð í öðru húsi og var hann sóttur þegar hundinum var gefið, um leið og kýrnar voru mjólkaðar. Snati tók nú þennan sníning af mjaltakonunni, að sækja bollann, hann tók hann með tönnunum og bar hann í fjósið, en þá þurfti mjaltakonan ekki annað að gera en ausa í bollann. Þegar Snati hafði lokið úr bollanum bar hann, hann aftur á sinn stað.

Eitt sinn var mjólkur laust í Sandaseli; en þá var kona í Lágukotey[1] sem þurfti hjet og hafði mikið upp á hald á Snata vegna vitsmuna hans. Bróðir þessi bað nú að gefa Snata mjólk, á meðan mjólkurlaust væri í Sandaseli. Boðið var þegið og farið með Snata, þangað í þeim erindum að hann fengi mjólk, og var gert svo fíra daga, en brátt fór Snati sjálfur á morni hverjum, í það mund, ~~kom~~ sem þurfti mjólkati, tók hundaborlan í Lágukotey, bar hann inn í fjós til þurfta og fjekk mjólk í hann. Þetta gerði Snati allan tíman, sem mjólkurlaust var í Sandaseli og á eftir það, ef svo bar undir, að hann kæmi þangað, svangur um mjaltatíma á meðan sínnhúsakynni voru þar. Snati var óvenju lega góður fjárhundur og fór margar ferð og sníning, sem nauðsinlega þurfti með, alveg ó til kvaddur. Þegar fje var við hús, en beitt, sóttti Snati það oft á kvöldin en rak það á mornanna. Hann var mjög tryggur og prúður, ef til dæmis hann fann matar bita einhverstaðar, annað hvort heima eða heimanað, þá át

(1) Lágukotey er bær í Miðdalaland, í rosku hálftíma gang suður frá Sandaseli.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

hann, hann aldrei fyr en búið var að gefa honum hann.

Snati skildi mjög vel mannamál, það sýndi hann oft og einagt, hann fylgdi líka fólkinu á engjarnar og varði slæjurnar, en ef alt var kyrt og rólegt, þá lá hann á einhverri þúfu, sem næst fólkinu og ljet sem hann svæfi, en þó heyrði hann og skildi hvert orð, ef fólkið talaði eitthvað. I Eitt sinn losnaði i,ofsi" hjá einum slátturmanninum og spýr hann þá annan, sem nærstaddur var, hvar hamarinn sje, sem var haftur til að slá i ólfin á Mýrinni; hinn segir að hann sje í þúfu þar nokkuð langt frá, en af því að hamarinn var svo langt i burtu hætti þeir við að sækja hann, heldur slóu saman ofunum og festu þannig i þeim. Ekki leið á löngu áður en þeir sjá að Snati kemur með hamarinn og leggur við fætur þeirra. Þeir klappa honum og þakki fyrir þæturna og biðja hann eitthvað að fara aftur með hamarinn, þangað sem hann áður var og gerir Snati þat, kemur svo aftur og legst á þúfuna sem hann hafði áður legið á.

Eitt sinn var verið á ferð með Snata i Hlíð i Skaftárhrauni, en þegar maðurinn sem með honum var ætlaði að leggja af stað heim, var mikið þokka, en fátt manna heima, og engir sem gæti leitað að hestinum, en húsbóndinn, sem var gamall maður hjelt að hann væri i gili fyrir austan bæinn. Maðurinn ákvað nú þangað, en þá tekur Snati sig upp úr ofra og skrækja og stefnir i suður frá bænum, þefandi og annsrandi. Maðurinn fer til hundsins en hann stefnir i suður og maðurinn á eftir, af því, sá hann vissi að eitthvað myndi um að vera þegar Snati ljeti svo. Svona hjeldu þeir áfram þangað til þeir kómu að hestinum suður á mýrum, þá stansaði Snati og dóttaði rófunni.

Snati var mjög gáfur og gelti aldrei að mönnum, enda þótti öllum vænt um hann sem kynþvæt honum

I. Hjer á eftir á að koma nýlina

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þegar Snati var orðinn gamall og farinn að lekjast, var fenginn maður að skjóta hann, en þegar skotmaðurinn kom, hljóp Snati geltandi á móti honum, en þá hleipti skotmaður af bissunni, en höglit lenti í höfði Snata, og lét hann þar líf sitt á tungarðinum í Sandaseli.
Margt fleirra mætti segja af Snata, en þetta er helsku afi abriti hans og læt jeg því hjer staðar numið, með því líka, að jeg veit, að af framan skrifuðu geta menn ejð hvert afbrygði Snati hefir verið, að vitsmunum.

Er í fönn.

Það var eitt vor að miklum enjó hlóð niður á krossmessunni og var veðrið svo slæmt, að ekki var hægt að gæta að fjenaði, sem þá var til og frá úti.
Daginn eftir var afanbylurinn minkaður, en kominn dragandi svo mikill með gaddi af annari átt, að ekki var út komandi og dró snjóinn í geysimikklar fannir.
Um kvöldið batnaði og fóru menn þá að leita að fjenaði sínum, sem þá var víða ~~mikið~~ fenntur til og frá úhum hagana, einkum sauðfe; um allar Skaftárhreppu meirra og minna eftir því sem ástóð á bæjum, fyrir bylinn.
Margt fanst þetta kvöld og er verk að geta þess, að þá fann ein tík frá Skáftárdal þar í sveit 16 ær í fönn sem ella hefðu orðið þar lengi og eftil vill beðið þar bana fleirra eða þræla. Á Skaftárdal vörðuðu þá 7 ær og liðu svo 3 vikur að þær fundust ekki og allir hjeldu þær dauðar, þá var langt liðið á sauðburð en fannir ekki enn algerlega teknar upp úr gilum.
Litla sítar var gengið frana ærnar í fönn í gili, hjá litlum skógarrunna. Þær voru allar lifandi, en ærnar svo magrar og máttfarnar, að þær gátu ekki staðið, börkurinn á skógarbrislunum var mikið nagaður af, og

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

allar höfðu ærnar látið lömbunum, og þau dauð nema eitt sem var nýfætt, en var fargað bráðt.
Ærnar voru svo börnar heim til bæjar, 2 á bakinu og 2 í fanginu; þær voru allar látnar á túnið, sem var orðið grænt og veðrið þá líka ágætt. Morgunin eftir voru ærnar sem börnar höfðu verið á bakinu dauðar, en hinar lifandi, og sýndust þó allar vera líkt staddar þegar þær fundust. Þær tvæ ær, sem eftir lifðu voru lengi á túninu og gefið hey við og við, en þó voru þær en þá svo mátt farnar, að þær gátu ekki gengið á framfótum, heldur gengu á hnjánum.

Eitt kvöld gerði mikið óveðr og voru ærnar þá látnar inn í hús og mikið af heyi ett á gólfið undir þær, en um morgunin voru þær komnar á fót og voru einfærar upp frá því.

Fyrri tvær sögurnar hafa borið við á þeim heimilum, sem jeg hefi verið á og get jeg þess vegna borið um (þar) sanninndi þeirra. Önn þremur munu fólkið á Bakkakoti og þá ejer skaklega Þorbergur Bjarnason fuðað sanna fyrstu söguna ef á þyrfti að halda, því að hann var einn af drengunum sem með mjer voru og getið er í sögunni.

En söguna af Svart-Þrestinum mun Guðfinna Björnsdóttir, húsmóðir mín fús að sanna.

Síðari tvæsögurnar hefir Guðlaug Pálsdóttir sagt mjer og hafa þær borið við á heimilum hennar og má álta að þær ejen sannar þar sem Guðlaug var ljósnarvottur að ~~sögu~~ þeim, og ef lanst hefir hún veitt öllu mikla eftirtekt, þar sem, hún er djúpa vinur mikill.

Guðlaug þessi er nú hjer á Strönd á 80. ári.

(Marzmán. 1918).

Sigurður Guðmundsson

(Strönd í Medallandi)

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur